

Літопис подій

Щорічні Загальні збори Відділення літератури, мови та мистецтвознавства Національної Академії наук України відбулися 3–4 травня ц.р. Про підсумки наукової діяльності установ Відділення у 2005 р. та перспективи розвитку фундаментальних досліджень доповів академік-секретар Відділення акад. НАН України В.Г.Скляренко. Із науковою доповіддю “Невідомі горизонти Франкової прози. Актуальні проблеми наукових досліджень” виступив завідувач відділу франкознавства Львівського відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України М.З.Легкий. “Мовна ситуація в Україні: стереотипи суспільної свідомості” – тема наукової доповіді старшого наукового співробітника Інституту української мови НАН України О.В.Зарецького.

5 травня ц.р. на Загальних зборах Національної Академії наук України дійсними членами (академіками) НАН України обрані

зі спеціальності “літературознавство”: **В.Г.Дончик** – член-кореспондент НАН України, головний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, заступник академіка-секретаря Відділення ЛММ НАН України;

зі спеціальності “етнологія”: **Г.А.Скрипник** – член-кореспондент НАН України, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України, заступник академіка-секретаря Відділення ЛММ НАН України та голови Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України.

Членами-кореспондентами НАН України по відділенню ЛММ НАН України обрані

зі спеціальності “літературознавство”: **М.М.Сулима** – доктор філологічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України;

зі спеціальності “мовознавство”: **Н.Ф.Клименко** – доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України і професор кафедри елліністики Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка;

зі спеціальності “українська мова”: **Ю.О.Карпенко** – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова;

зі спеціальності “лінгвістичні технології”: **В.А.Широков** – доктор технічних наук, директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

На Загальних зборах Національної Академії наук України 5 травня ц.р. виступив із доповіддю акад. НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України М.Г.Жулинський (тези доповіді друкуюмо нижче).

Микола Жулинський

НАЦІОНАЛЬНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ПРОСТІР: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Пригадую: на початку 90-х років уже минулого століття, коли незалежна Україна борсалася в тенетах випадкового емпіричного досвіду, я придбав видану в Лондоні російською мовою книжку лауреата Нобелівської премії Фрідріха Гайєка “Дорога к рабству”. Там я щасливо спіткнувся на думці: найважливішим результатом вражаючого розвитку науки було вивільнення індивідуальної енергії. Тріумфальний похід індивідуальної свободи з Італії епохи Відродження до Англії, а далі в Європу супроводжувався динамічним розвитком науки...

Згадав я ці слова і подумав: індивідуальна свобода в нашому суспільстві є, а триумфального розвитку науки нема. У чому причина? Адже саме розвиток науки, освіти, культури сприяє вивільненню індивідуальної енергії, якої нам сьогодні в умовах свободи так не вистачає.

Мимоволі зринають у пам'яті слова Й.Г.Фіхте про той стан суспільства, коли всі мають можливість вільно висловлювати свою думку, а от як розв'язувати гострі проблеми — не знають. Цей стан суспільства Фіхте назвав “епохою порожньої свободи”. І зразу ж починаєш думати: чому у сприятливих умовах свободи, поваги до особистості, тобто визнання абсолютного пріоритету поглядів і почувань кожної людини в її власній сфері діяльності, не набувають пріоритетного стратегічного значення інвестиції в людину, її науковий, творчий, інтелектуальний та інноваційний потенціал, чому держава не сприяє адресним та цільовим інвестиціям?

Ми повсюдно й часто проголошуємо, що людина вступила у третє тисячоліття з глобальним гуманітарним поглядом, що ми, наша держава, будемо активними творцями нової епохи — епохи глобального гуманізму, панування гуманітарних цінностей, технологій і мереж, але самі, у своєму *домі* — у своїй державі не формуємо вкрай необхідний національний гуманітарний простір.

Передусім слід сказати: соціогуманітарна сфера України буквально вимагає справжньої інвестиційної революції. Ми катастрофічно програємо наш — український — гуманітарний простір, про що свідчить іноземна, іншомовна окупація інформаційного, книжкового, духовного (згадаймо про міжконфесійні конфлікти й активність протестантських конфесій), теле-радіо-газетно-журнального простору.

Не думаймо, що ці загрози стосуються лише України, але наш обов'язок дбати про національні гуманітарні цінності та пріоритети, не забувати про зростання нової глобальної культури — універсальної й позачасової. Саме ця глобальна культура вже витворила так звану космополітичну публіку, для якої національні цінності не важать багато, а це означає, як наслідок, що споживання такої глобальної, як правило, штучної культури призводить до національного знівелювання особи та до бездуховності.

Свого часу Альберт Швейцар наголосив: “Привид культури, позбавленої духовності, втрачає свою владу над нами. За цих обставин маємо розвивати в собі людяність”¹.

Ми не можемо спокійно спостерігати, як мононаціональні культури втрачають свою автономію внаслідок дій глобальних процесів щодо формування нового світопорядку, як формуються транснаціональні культурні форми без нашої участі та нашої культурної “присутності”...

Тому слід рішуче ставити питання про формування національного гуманітарного простору передусім і завдяки введенню в державний стратегічний пріоритет науки, освіти, культури, інтелекту, розробленню концепції гуманітарного інформаційного суспільства.

Про це говорить поетеса Ліна Костенко — незаперечний моральний авторитет. Вона особливу увагу звертає на стан української мови в Україні: “Мова — це також обличчя народу, воно тяжко спотворене. В такій ситуації, в будь-якій, а в такій особливо, держава повинна мати глибоко продуману гуманітарну політику, створювати механізми ефективного впливу, координувати зусилля свої учених і митців. Бо за таких деструкцій, у перехідний період, це життєво необхідно — накреслити шляхетні обриси своєї культури”². Без “глибоко продуманої гуманітарної політики” годі сподіватися на те, що українська культура відіграватиме якусь роль в організації глобального етнокультурного розмаїття планети, та головніше — чи відіграє українська культура роль консолідатора українського суспільства.

Адже президент України Віктор Ющенко у своєму щорічному Посланні до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році” наголосив: “Культура об'єднує націю, бо єдину націю творить, формує консолідоване суспільство”.

¹ Швейцар А. Упадок и возрождение культуры. Избранное. — М., 1993. — С. 499.

² Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала. — К, 1999. — С. 22.

Базовими засадами консолідації української нації Президент України вважає етику солідарності, пошук об'єднуючих цінностей завдяки постійному діалогу в суспільстві.

Очевидно, що необхідно розробити ідеологію національного самоствердження. Це слід робити передусім у відповідь на виклики глобалізації, бо як інакше протистояти космополітичній системі стандартів та уніфікацій?

Тільки ті нації, ті суспільства, ті держави зможуть вистояти перед цією глобальною інтеграцією, в основі якої перерозподіл фінансів, інформація та індустрія розваг, які забезпечені культурою традицій, високою духовністю, вірою в унікальність власного цивілізаційного образу та призначення.

Уже зараз спостерігаємо, як активізувалися процеси суверенізації державного буття країн, утягнутих у тенета глобалізації, як виразно проявляються національні почуття в сучасній молоді, зокрема таке явище, як етномагнетизм — прагнення жити в етнічно однорідних регіонах.

Очевидним і, на мою думку, незаперечним є те, що гуманітарний потенціал нації буде у XXI ст. чи не головною продуктивною силою у виборі геоекономічної і геополітичної моделі майбутнього, у формуванні нової парадигми розвитку світової цивілізації. Тому збереження національної ідентичності, культурно-духовної своєрідності є істотною складовою державної політики — політики гуманітарного розвитку суспільства.

Думаю, не випадково тодішній канцлер ФРН Г.Шрöder наголосив на зустрічі, присвяченій 10-ій річниці падіння Берлінської стіни: “Нас цікавить гуманітарний потенціал суспільства та інтелектуальний капітал. Туди ми будемо робити найбільші інвестиції, бо саме ці чинники визначають безпеку держави в XXI столітті”.

Я переконаний, що без цілеспрямованого, за активної участі держави (маю на увазі створення передусім ефективної системи внутрішнього інвестування), формування національного гуманітарного простору важко сподіватися на об'єднання і мобілізацію національно-інтелектуальних ресурсів, усього наукового, освітнього, культурно-духовного потенціалу для гідної відповіді на виклики глобалізму.

Прикро, що в доповіді Президента України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році” не знайшлося місця для розділу “Розвиток науки та нарощення інтелектуального потенціалу нації”. Щоправда, ґрунтовно опрацьована актуальна проблема модернізації системи освіти, бо українська освіта не готова до викликів XXI ст. як у гуманітарній сфері, так і стосовно завдань нової економіки й ринку праці.

Не випадково президент США Джордж Буш у своєму щорічному виступі в Конгресі зі зверненням до нації сказав: “Ми повинні утримувати світове лідерство у сфері розвитку людських талантів і креативності. Нашою найбільшою перевагою у світі були освічені, працьовиті й амбітні люди, і ми збираємося цю перевагу зберегти”. І збережуть, бо в бюджеті 2007 року передбачається 137 млрд. дол. на Федеральну програму з науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок. Це на 50 % більше порівняно з 2001 роком.

А щодо гуманітаризації суспільства, маю на увазі американського, то нам давно слід було б повчитись. Ще наприкінці 80-х років XX ст. США розпочали програму гуманітаризації вищої школи. Ця програма під назвою “Назад до джерел” отримала статус державної і була рекомендована як обов'язкова для державних і недержавних вузів. Незалежно від спеціалізації студент негуманітарного факультету повинен пройти підготовку з десяти курсів у п'яти основних галузях: літератури і мистецтв, мови і культури, історії, соціального аналізу, філософії та з природничих наук.

До речі, лекції з історії, літератури і культури США пов'язані безпосередньо з державною ідеологією, інакше як викликати почуття поваги й любові до своєї країни, національної гордості, духовного зв'язку з традиціями, рідним краєм... Як тут не згадати Гумбольдта, який зазначав: вищі наукові заклади не лише верхівка освітньої системи, а й “вершина моральної культури нації”.

Я переконаний: самоорганізація особистості можлива передусім у межах національної культурної традиції. А набуття своєї національної і культурної ідентичності, підживлення традицій, національних успадкованих цінностей, вірувань і уявлень можливе в умовах власного гуманітарного простору. Тільки за цих умов можна вибудувати консолідовану духовною силою національну державу із внутрішньою солідарністю усіх громадян України.

Згадаймо, сто років тому Іван Франко закликав “витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного і політичного життя”. Іван Франко вважав, що етнос тільки тоді перетворюється на націю, коли він стане “суцільним культурним організмом”. Тільки за умови набуття народом статусу чи рівня культурної системи він стає нацією, здібною до самостійного культурного і політичного життя.

Культура важливіша за політику, бо порядок у суспільстві можна встановити завдяки політичній волі, а гармонію, громадянський мир і спокій — тільки завдяки культурі.

14-15 вересня 2006 р. у Волинському державному університеті імені Лесі Українки відбудеться міжнародна наукова конференція “**Леся Українка і європейська культура**”.

Наукова проблематика конференції:

Творча індивідуальність Лесі Українки; Мовностилістичні аспекти творів Лесі Українки; Драматургія Лесі Українки в контексті філософської драми її епохи; Леся Українка і модернізм; Леся Українка і європейський *fin de siècle*; Поезія Лесі Українки і розвиток художніх форм у європейській поезії; Леся Українка і фольклор; Рецепція творчості Лесі Українки; Леся Українка-перекладач; Переклади творів Лесі Українки; Епістолярна спадщина Лесі Українки; Джерелознавство. Текстологія; Меморіальні місця Лесі Українки в Європі.

Адреса: 43021, м. Луцьк, проспект Волі, 13, Волинський державний університет імені Лесі Українки, філологічний факультет, ВНДЦ вивчення творчості Лесі Українки. Сташенко Надія Георгіївна. *Контактні телефони:* (8-03322) 4-44-57 (ВНДЦ вивчення творчості Лесі Українки), 72-01-30 (деканат філологічного факультету), 6-55-68 (домашній); і e-mail: lu.centre@univer.lutsk.ua.

“МАСОВА ЛІТЕРАТУРА: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ”

14-15 вересня 2006 року на базі Бердянського державного педагогічного університету планується проведення Міжнародної наукової конференції

Орієнтовні питання, що будуть запропоновані для обговорення учасникам конференції:

Масова література: теоретичні моделі; Популярні жанри в давній літературі; Моделі літературного успіху в письменстві XIX століття; Детектив як жанр: генеза, поетика, перспективи; Гендерний дискурс масової літератури; Український бестселер як проблема літературознавства; Висока і масова літератури: форми взаємодії.

Планується також круглий стіл «Масова література в сучасній Україні: автор — текст — читач».

Адреса: 71100, Запорізька область, м. Бердянськ, вул. Шмідта, 4, Бердянський державний педагогічний університет, кафедра української та зарубіжної літератури, оргкомітет конференції. *Контактні телефони:* (06153) 7-07-53 — кафедра української та зарубіжної літератури — Журавльова Світлана Сергіївна, (06153) 3-46-21 (д.), 8-097-517-19-23 (моб.) — Філоненко Софія Олегівна.